

Traviščem vračamo življenje

DOBRE PRAKSE OHRANJANJA VRSTNE PESTROSTI NA TRAVIŠČIH

Vrstno pestra travišča so ekosistemi, ki so nastali v stoletjih interakcij človekove trajnostne rabe in narave. Z ekstenzivno (zmerno) košnjo in pašo živine so se oblikovali edinstveni življenjski prostori za mnoge, danes že ogrožene rastlinske in živalske vrste. V Halozah in na Gorjancih, Kumu ter Pohorju so travišča še dobro ohranjena, saj so tu in drugod kmetje zemljo obdelovali ter opazovali, kako se njihovi travniki odzivajo na košnjo in pašo.

S pretirano, nesmotno rabo travišča izgubljajo pestrost rastlinskih in živalskih vrst, brez naše dejavnosti pa se v prihodnosti travišča ponovno preusmerijo nazaj v svoje izhodiščno in končno stanje, to je gozd. Ohranimo jih lahko le ljudje!

Kmetje že od nekdaj vedo, katere rastline, imenujemo jih tudi »kazalniki«, na travniku naznanjajo, da je trava zrela za košnjo in kdaj živino zgnati s paše, da ta ne bo uničila dragocene travne ruše. Košnja po semenitvi večine rastlin na travniku in paša brez poškodb na travni ruši je smotrna in ohranja pestrost travišč. Težko bi trdili, da so naši predniki to počeli iz plemenitih vzgibov varovanja narave, redkih rastlin in živali. Razlog je bil v nujni potrebi po preživetju. Pretirana izraba zemlje v enem letu je pomenila izgubo vira preživetja v naslednjem, naravna rodovitnost zemlje se je zato skrbno negovala kot dediščina, ki je omogočala človekov obstoj v prostoru.

Skozi generacije so se zato razvile **tradicionalne kmetijske rabe**, ki so trajnostne – ne ogrožajo možnosti rabe naravnih virov za prihodnje rodove. Današnja vloga kmeta zato ni samo v zagotavljanju preskrbe s hrano. Priznati mu moramo tudi zelo pomembno vlogo pri ohranjanju biotske pestrosti in s tem zdravega okolja za ljudi. Naravi prijazen način kmetovanja spodbujajo različni sistemi finančnih spodbud. Med njimi so tudi **ukrepi kmetijsko-okoljskih plačil (KOP)**, v katerih je predvidena finančna kompenzacija kmetom za izgubo dohodka ali dodatno delo zaradi vloge ohranjanja pestrosti v naravi.

“Z vključitvijo v projekt sem lahko na košenicah izvedel aktivnosti, ki sem jih načrtoval že več let, a jih nisem bil zmožen izvesti sam. S pomočjo projekta bom lahko še dolgo gospodaril s košenicami na način, kot so to delali že moji stari starši in starši.” *Simon Gazvoda, Gorjanci*

“Klobuk brežnega sena je vreden več kot koš ravninskega. Na površinah, kjer se je odstranila zarast, bom na novo vzpostavljenem travniku lahko dodatno pridelal kvalitetno seno za moje krave.” *Martin Lorber, Haloze*

“Projekt LIFE TO GRASSLANDS je ena sama ljubezen do življenja in narave. S pomočjo projekta smo lahko prišli do ograje za naše ovčke. Narava je zdravilo za vse težave in ker so otroci najino življenje jih želiva vzgajati v zdravem okolju in jim predati ljubezen do narave.” *Ana in Danijel, Haloze*

“Za obstoj človeka sta ključni biotska pestrost in trajnostno usmerjena kmetijska politika, ki se enakovredno zavzema za človeka in naravo. LIFE TO GRASSLANDS je ozavestil mojo umeščenost v specifičen naravno-socialni prostor ter me navdušil k raziskovanju in potencialom prostora, v katerem živim” *Barbara Kukovec, Haloze*

“S projektom je naša ekološka kmetija obnovila visokodebelni sadovnjak in pašno opremo, s koriščenjem mulčerja ter odstranitvijo zarasti pa povečala površine travnikov. Skupaj s sodelavci projekta smo tudi na naši kmetiji našli redke “rožce”, ki jih prej sploh nismo opazili. Upam, da bomo s tem projektom pustili bogato doto našim zanamcem.” *Jože Kreže, Kum*

PRIPOROČLJIVA RABA

ODSVETOVANA RABA

Čas prve košnje

Čas košnje za seno se je v tradicionalni rabi določal z opazovanjem naravnih kazalcev – cvetenja in semenitve določenih vrst rastlin ali logičnega sosledja opravil na kmetiji.

Rastline, ki kažejo na pravi čas za prvo košnjo so:

- **Haloze:** (1) ko dozori semena škrobotca (*Rhinanthus sp.*) v »čašicah« rastline in ob tresenju zaropotajo kot ropotuljica; (2) ko cvetijo »marijine solzice« ali navadna migalica (*Briza media*)
- **Kum:** ko dozori in zadiši kumina (*Carum carvi*).
- **Gorjanci:** po spravilu pšenice in ječmena v dolini.

Terminsko to pomeni:

- **Haloze:** košnja po 30.5.
- **Kum in Gorjanci:** košnja po 20.6.
- **Pohorje:** košnja po 30.6.

Prva košnja pred cvetenjem trav in cvetic na travišču.

Način spravila krme

Suha krma (raztreseno ali suhe bale).

Silaža ali silažne bale. Brez spravila, pokošeno ostane in preperi na travniku.

Kombinirana raba: pozna košnja za seno – paša*

V Halozah in na Kumu je to tradicionalna raba: košnji za seno sledi poletno-jesenska paša živine.

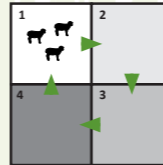
Priporočljiva je ekstenzivna paša na travnikih, kjer je bila predhodno pokošena trava. Celoletna paša na isti površini ni primerna, zato naj se izvaja v čredinkah.

Dokrmeljevanje živine na paši naj se ne izvaja.

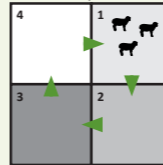
Paša živine na pašniku v sušni poletno-jesenski sezoni z dokrmeljevanjem.

Paša*

Vrstni red paše 1. leto

Vrstni red paše 2. leto

Primerna živina: govedo, drobnica, osli.

Rotacijska paša po čredinkah:

Paša se vsako leto izvaja na več enotah – čredinkah. Pri tem čredinko, na kateri s pašo v sezoni začnemo, vsako leto zamenjamo. Tako 1. čredinka preteklega leta, pride v tekočem letu na vrsto zadnja.

Umik živine s pašnika ob suši in v primeru razmočenih tal. Preprečuje naj se prepašenost in erozijski procesi.

Po koncu paše v sezoni se opravi čistilna košnja.

Neprimerna živina: jeleni in damjaki, konji.

Celoletna paša na isti površini, z dokrmeljevanjem.

Dokrmeljevanje na pašniku/čredinki.

Brez izvajanja čistilne košnje po koncu paše v sezoni.

Paša ob suši in na razmočenih tleh.

Gnojenje

Organska gnojila (uležani in prepereli hlevski gnoj ...) v majhnih količinah na vsakih nekaj (3–4) let.

Umetna (mineralna) gnojila.

Požiganje ruše, mulčenje trave in uporaba pesticidov (FFS sredstev) za zatiranje plevelnih vrst na pašniku

* Paša na Gorjancih se tradicionalno ni nikoli izvajala.

POZITIVNE INDIKATORSKE RASTLINE – rastline kot kazalniki ugodnega stanja ohranjenosti SUHIH TRAVIŠČ habitatnega tipa 6210(*) za območje Haloze, Kum, Gorjanci

Gomoljasta zlatica

Navadni ranjak

Materina dušica

Navadna turška detelja

Navadna migalica

Pokončna stoklasa

Travniška kadulja

Vrbovolistni primožek

Gorska detelja

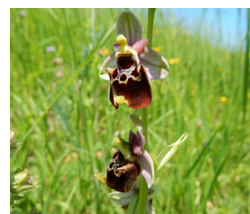
Pisani vrstno pestri travniki nam poleg prehrane za živino nudijo tudi veliko naravnih dobrin in storitev. Kot življenjski prostor različnih rastlin in živali, nam z visoko biotsko pestrostjo zagotavljajo opraševanje kulturnih rastlin in biološko kontrolo njihovih »škodljivcev«, dajejo med in zdravilna zelišča, zagotavljajo zadrževanje tal in čiščenje vode.

Pestre travniške združbe so bolj stabilne in lažje kljubujejo stresnim dejavnikom. So pa tudi pomembne za sprostitvev, rekreacijo, iskanje navdiha in ohranjanje tradicije.

KUKAVIČEVKE ALI ORHIDEJE

Piramidasti pilovec

Čmrljeliko mačje uho

Navadna kukavica

Trizoba kukavica

Zvezdnata kukavica

Izdal: Zavod RS za varstvo narave | Besedilo: Klemen Kamenik, Monika Podgorelec, Dr. Nika Debeljak, Ljudmila Strahovnik, Maša Panjan, v projekt vključene kmetije | Fotografije: Dr. Nika Debeljak, Monika Podgorelec, Martin Vernik, Matej Simčič, Ljudmila Strahovnik, Osebni arhiv kmetije Sovinc-Vindiš, | Pregled: Jelka Brdnic (KGZS Zavod Ptuj) | Oblikovanje: Sandra Anzulović | Tisk: Birografika Bori d.o.o. | Naklada: 1000 izvodov, oktober 2020 | www.travisca.si, www.lifetograsslands.si, www.travisca.haloze.org

Publikacijo smo izdali v okviru projekta LIFE TO GRASSLANDS (LIFE14 NAT/SI/000005). Projekt se izvaja s prispevkom LIFE, finančnega instrumenta Evropske unije. Projekt sofinancira Ministrstvo za okolje in prostor RS in partnerji projekta.